

BESEDA UREDNIKA

Že prvi pogled v kazalo pokaže dve izstopajoči značilnosti letošnje dvojne številke: ob *Razpravah in študijah* se je pojavila nova rubrika *Študijski večeri* in v več rubrikah so besedila, posvečena protestantskim družbenim nazorom in socialni etiki. Obe značilnosti – formalna, z novo rubriko, in vsebinska, s poudarki na vprašanju protestantske družbene etike – sta povezani z dogajanjem v letu izida. (Revija *Stati inu obstatu* z dosedanjim enkratnim letnim izhajanjem hočeš nočeš dobiva status analov ...)

Ljubljana je v letu, ko je bila Unescova »svetovna prestolnica knjige«, po zaslugi mestnih oblasti in njihovih kulturnih služb dobila *Trubarjevo hišo literature* – literarno hišo, umeščeno v nekdanjo hišo Primoža Trubarja v stari Ljubljani. V hiši so našli svoj prostor in čas tudi študijski večeri s predavanji in razgovori, ki jih je enkrat na mesec organiziralo *Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar*. Takojšnje in zaželeno trajne vključitve študijskih večerov društva v bogat in raznovrsten program *Trubarjeve hiše literature* nista narekovali le povezujoče Trubarjevo ime in dejstvo, da literatura in knjiga, ki (naj) jima predvsem služi literarna hiša s svojimi dejavnostmi, na Slovenskem temeljita na Trubarjevi dediščini, ki (naj) jo ohranja in razvija tudi društvo *Primož Trubar*. Da se je prostore nekdanje Trubarjeve hiše v stari Ljubljani končno le posrečilo ohraniti in pridobiti za javno dobro, za dejavnosti, ki jih je obeležilo Trubarjevo ime, je tudi zasluga dolgoletnega prizadevanja obeh dosedanjih predsednikov slovenskega protestantskega društva, Ota Norčiča in Viktorja Žaklja. Iz programa študijskih večerov objavljamo prispevke, ki so jih avtorji pripravili za tisk.

V letu velike ekonomske in sistemske krize se je tako rekoč vsilil tudi vsebinski poudarek na obravnavanju protestantskih družbenih nazorov in socialne etike. Finančno-ekonomska kriza zahodnega sveta ponovno izziva vprašanja o krizi kapitalizma in moderne družbe sploh. Če/ker se je v obdobjih vzpona kapitalizma in modernosti (upravičeno) govorilo o »zaslugah« protestantizma in protestantske etike kot posebnih spodbud in opor razvoju zahodnega kapitalizma in modernosti, se v času krize ni mogoče izogniti kritičnim vprašanjem o njihovi »krivdi« in ponovnemu premisleku njihove možne vloge pri soočenju s sedanjo krizo. (O tem, na primer, že v članku *Reformacija, protestantsko krščanstvo in moderna družba*, Stati inu obstati 9-10/2009). Živimo v razmerah, ko kapitalizem in modernost spet očitno kažeta svoje problematične strani, in to v času še živega izkustva, da so se tokovi, ki so v prejšnjih krizah poizkušali zapustiti glavni moderno-kapitalistični tok, bodisi zamočvirili bodisi končali v prepadih bodisi se sami po ovinkih preusmerili nazaj k osnovnemu toku. Drugi še obstoječi tokovi tudi ne kažejo privlačnih možnosti. Edina alternativa v takih razmerah brez prave alternative naj bi bilo odgovorno plutje po glavnem toku – z ustreznim znanjem seveda, a tudi z ustrezno etično-moralno usmeritvijo, njenimi spodbudami, a tudi zavorami. V ospredje prihajajo vprašanja osebne in socialne etike, vrednot, odgovornosti – in s tem nenazadnje vprašanje protestantske etike, njenih sedanjih (z)možnosti in obveznosti. K ponovnemu premisleku teh vprašanj naj bi v tej številki prispevali raznovrstni teksti. Najprej prevod zaključnih misli iz znamenitih *Družbenih naukov krščanskih cerkva in skupin* Ernsta Troeltscha (1865–1923), protestantskega teologa in sociologa, sopotnika Maxa Webra. Pospremljen je s sodobnim komentarjem Volkerja Drehsena, enega najboljših poznavalcev Troeltschevega dela, o (z)možnostih krščanske socialne etike. Vsekakor je bil Troeltsch med prvimi, ki so jasno uvideli, da krščansko oznanilo Božjega kraljestva ne more in ne sme pomeniti oznanjanja umika iz sveta, se pravi iz družbenih in kulturnih razmer modernosti, pa tudi ne iluzije, da imajo krščanske cerkve tako rekoč v rokavu skrite rešitve za vse obstoječe družbene in ekonomske probleme, če bi jih le hoteli poslušati ... S prvo obsežnejšo slovensko študijo družbenih

nazorov slovenskih protestantov 16. stoletja – delom Alberta Kosa iz leta 1946 – nas seznanja rubrika *Bilo je povedano*. Objavljeno predavanje sodobnega nemškega avtorja T. Jähnichena na študijskih večerih pa nas seznanj s stališči in prizadevanji *Evangeličanske cerkve v Nemčiji* v aktualnih ekonomskih in socialnih razmerah.

Razprave, študije imajo tri razvidne poudarke. Andrej Leskovic s prispevkom o *Ernstu Blochu* in Cvetka Tóth s prispevkom o *Paulu Tillichu* z novih vidikov prikažeta misel dveh filozofov iz generacije, ki se je oblikovala v soočenju z velikimi krizami – dve svetovni vojni, ekonomska kriza in vzpon ter propad nacizma – v prvi polovici 20. stoletja in je v tem soočenju oblikovala tudi svoje afirmativno, pa čeprav tudi kritično pojmovanje religije in krščanstva. Ob vseh razlikah – Bloch kot marksist in ateist, Tillich kot protestantski teolog – ju družijo premišljeno izkustvo soočenja z radikalno krizo: ob vsej kritičnosti do religije sta v religiji/krščanstvu vendarle videla oporo in afirmacijo človeškosti. Ne slučajno srečamo Tillicha v reviji ponovno v okviru rubrike *Študijski večeri*, neposredno in ob obravnavi vprašanja aktualnosti reformacijske teologije v kriznem času 21. stoletja. Dve razpravi sta posvečeni *valdencem* v Italiji: eno, pregledno, je za revijo napisal vidni predstavnik italijanske valdenske skupnosti, drugo, ki prikaže zgovoren primer boja valdencev za versko svobodo v času reformacije, je napisal slovenski poznavalec in raziskovalec italijanskega versko-kulturnega okolja. Valdence imamo lahko za najstarejšo kontinuirano obstoječo protestantsko skupnost v širšem pomenu besede: njihovi začetki segajo v 12. stoletje. Zaradi svojega brezkompromisnega vztrajanja pri revni in laični cerkvi (brez profesionalnih duhovnikov) so bili kljub miroljubnosti in popustljivosti v dogmatskih zadevah vseskozi surovo preganjeni. Dva znanstvena članka obravnavata *jezikovna vprašanja*: članek Melite Zemljak Jontes v delu Jurija Dalmatina, članek Fanike Krajnc Vrečko pa v Trubarjevem prevajanju Nove zaveze. Prikaz bibliacističnih vidikov prevajanja je nastal hkrati z uvodom v 6. zvezek Trubarjevih *Zbranih del*, ki prinaša Trubarjev prevod prvega dela *Novega testamenta* iz leta 1582.

Rubrika **Študijski večeri** objavlja predavanja v *Trubarjevi hiši literature* v sezoni 2010/11, kakor so jih avtorji pripravili za objavo. Raznovrstnost tem in pristopov v objavljenih prispevkih izraža tudi

siceršnje programske naravnosti teh večerov v aktualnost in zgodovino, k zanimivim in pogosto obravnavanim ali k manj znanim vprašanjem, z domačimi in tujimi poznavalci, s člani društva in gosti, kot je zamisel večerov predstavil njihov iniciator in voditelj Božidar Debenjak. Jonatan Vinkler je predstavil v Sloveniji malo znano reformacijsko in protireformacijsko dogajanje na Češkem in Moravskem, ki pa je bilo usodno ne le za Češko, ampak za Srednjo Evropo sploh. Marko Kerševan in Traugott Jähnichen pišeta o aktualnih vprašanih reformatorske teologije in protestantske etike na začetku 21. stoletja, Cvetka Hedžet Tóth govori o Paulu Tillichu, Majda Merše o leksikografskem delu *Besedje slovenskega knjižnega jezika v 16. stoletju*, ki je rezultat večdesetletnega dela skupine jezikoslovcev ZRC SAZU. Skupaj s člankom Melite Zemljak Jontes ponovno priča, kako pomembno je raziskovanje jezikovnega vidika delovanja slovenskih protestantov (in kako zato naša revija upravičeno opozarja tudi nanj). Mihael Glavan, raziskovalec Kocbekove rokopisne zapuščine in tudi sicer eden najboljših poznavalcev njegovega življenja in dela, se je ob letošnjem Kocbekovem jubileju – ki ga je najbolj odmevno obeležila Inkretova knjiga *In stoletje bo zarđelo* – s predavanjem in člankom lotil vprašanja protestantskih značilnosti Kocbekovega krščanstva.

Rubrika **Bilo je povedano**, kakor rečeno, prinaša odlomke iz doktorske disertacije *Družbeni nazor slovenskih protestantov* Alberta Kosa iz leta 1946.

Tokratne obsežne in raznovrstne **Razglede, vpoglede** začenja Nadja Zgonik s poglobljenim in primerjalnim prikazom – podprtim s fotografijami – najnovejšega ljubljanskega *spomenika protestantskim piscem in tiskarjem*, plastike Luja Vodopivca, ki je bila v minulem letu postavljena v *Parku slovenske reformacije* ob ljubljanski evangeličanski cerkvi. Plastika z avtorjevim delovnim naslovom *Adam* je posebej posvečena Adamu Bohoriču, ki je slovnično zakoličil prvi slovenski črkopis. Delo sicer slavi kolektivno in ne le individualno prizadevanje slovenskih protestantov; ne nazadnje dobi z upodobljenimi knjigami in črkami zaslužen *hommage* tudi tiskar Janez Mandelc, ki je leta 1575 prvi na slovenskih tleh natisnil knjigo v slovenskem jeziku. Dva prevedena prispevka obeležujeta začetek nove zbirke *Edition Primož*

Trubar pri celovski založbi Wieser s prevodom knjige Primož Trubar Jožeta Javorška. Objavljamo spodbuden predgovor evangeličanskega škofa Michaela Bünkerja in tehten uvod Karla W. Schwarza k prevedeni Javorškovi knjigi (oba sta tudi člana uredništva nove zbirke). Edi Vrečko napoveduje slovenski prevod Trubarjevih nemških predgovorov v naslednji knjigi (digitalne izdaje) Trubarjevih zbranih del. Trije prispevki osvetlujejo *Tolerančni patent* Jožefa II. iz leta 1781. Jonatan Vinkler je poskrbel za skrben prevod dokumenta, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije. Gre za okrožnico, sam izvornik dokumenta je seveda v avstrijskem državnem arhivu; prevodu je dodal izčrpen prikaz načina objave *Tolerančnega patenta* in njegove vloge v avstrijskih deželah. O njegovem pomenu za Slovence med Rabo in Muro na Ogrskem piše redni sodelavec revije Franc Kuzmič. Tolerančni patent je bil v deželah habsburške monarhije objavljen v različnih verzijah in jezikih (poleg izvornika v nemščini še v latinščini za Ogrsko, češčini in italijanščini; morebitnega takratnega prevoda v slovenščino doslej ni bilo mogoče najti). Ob raziskovanju življenja Alasia da Sommaripe, avtorja italijansko-slovenskega slovarja iz leta 1607, so prišli na dan *novi dokumenti o inkvizicijskem obračunu s Petrom Kupljenikom* (o čigar smrti na grmadi v Rimu leta 1595 se do objavljene raziskave italijanskega zgodovinarja Silvana Cavazze leta 1995 sploh ni vedelo). Iz razprave o Alasiu da Sommaripa italijanskega zgodovinarja Sergia Bonazze, objavljene v zborniku *Reformacija na Slovenskem: ob 500 letnici Trubarjevega rojstva* (Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana 2010), smo izbrali odlomke in prevedli dokumente, ki govore o usodi Kupljenika in tistih, ki so mu posebej stregli po življenju. Anja Dular prikaže dokumente o evangeličanski cerkveni občini v Ljubljani, ustanovljeni/obnovljeni leta 1850, ki jih hrani knjižnica *Narodnega muzeja Slovenije* in ki jih je izbrala za priložnostno razstavo v Trubarjevem jubilejnem letu 2008 – tudi v vzpodbudo za celovit popis gradiva o tej občini v slovenskih muzejih. (Na osnovi virov, s katerimi razpolaga sedanja cerkvena občina v Ljubljani, je nastala diplomatska naloga Brede Dvořák Drašler, odlomke iz nje smo objavili v *Stati inu obstatu*, 3-4/2006.)

Portret zaslužnih za protestantsko dediščino na Slovenskem je napisal Dušan Voglar. Namenjen je tokrat slavistu in literarnemu

zgodovinarju, akademiku Jožetu Pogačniku (1933–2002), ki je zavzetost za protestantske začetke slovenske književnosti, zavest o njihovi pomembnosti in povezanosti s širšimi evropskimi duhovnimi tokovi ohranil in razširil tudi v svojem dolgoletnem univerzitetnem delovanju v hrvaškem, srbskem in nemškem prostoru. V društvu se ga še posebej spominjamo kot urednika (skupaj z akademikom Francem Jakopinom in piscem teh vrstic) *Tretjega Trubarjevega zbornika*, ki ga je leta 1996 društvo izdalo skupaj s Slovensko matico iz gradiva simpozija ob 400. obletnici Trubarjeve smrti. Rubrika **Prevodi** je, kot smo že omenili, posvečena *Ernstu Troeltschu*. **Kronika** kot običajno objavlja govor na državni proslavi ob Dnevu reformacije, tokrat kulturne ministrice Majde Širca leta 2010 v Mariboru. Objavljamo tudi nagovor ob nanovo uvedenem državnem prazniku, Dnevu Primoža Trubarja 8. junija. Ker smo, kot rečeno, nekako prevzeli tudi vlogo analov pomembnih dogodkov za protestantizem in njegovo dediščino, se v tej vlogi in na tem mestu torej spomnimo tudi prvega uradnega praznovanja novega državnega praznika v letu 2011. Pobudo zanj je dal v Trubarjevem letu starosta slovenskih pisateljev Boris Pahor: neposredno sicer kot predlog, da bi k prazniku reformacije dodali tudi Trubarjevo ime. Tudi društvu je bil blizu tak predlog. Državni zbor je na predlog skupine poslancev na čelu s Samom Bevkom in Majdo Potrata ob upoštevanju še drugih tovrstnih pobud s spremenjenim zakonom o praznikih uvedel nov praznik 8. junija, ki pa ni dela prost dan. Praznovanje Dneva reformacije je v Sloveniji vseskozi imelo dvojni značaj: bilo je poseben praznik cerkva in verskih skupnosti, ki so izšle iz reformacije, hkrati pa praznik, ki je izražal in ohranjal zavest o pomenu duha reformacije za oblikovanje slovenskega knjižnega jezika in s tem temelja slovenske nacionalne identitete. Praznovanje je bilo tako vseskozi povezano s spominjanjem življenja in dela Primoža Trubarja. Brez duha reformacije Primož Trubar Slovincem ne bi dal tega, kar jim je dal in zaradi česar se ga spominjamo in ga slavimo; toda tudi reformacija brez Trubarja in njegovega dela za Slovence ne bi postala to, kar je in kar nam danes pomeni. Naj se torej ta dvojna vezanost zdaj izraža tudi v dveh praznikih, pa čeprav z različnimi poudarki: morda tako, da bo pri Dnevu reformacije v ospredju

evropska in duhovna razsežnost, pri Trubarjevem dnevu pa slovenska ozemljenost ...

V Kroniki utemeljeno ponatiskujemo tudi zaskrbljeni in jezni, a hkrati optimistični zapis/napoved Jonatana Vinklerja o prenehanja izhajanja Trubarjevih *Zbranih del* v knjižni obliki in njihovem nadaljnjem izhajanju zgolj v digitalni obliki. Ob jezni ugotovitvi, ki se vsiljuje, da je vsaj neokusno, če se prav pri Trubarjevih delih, s katerimi se je tiskanje slovenskih knjig začelo, s tiskanjem preneha, se vendar ponuja tudi optimističen pogled: navsezadnje je Trubar z obema rokama zgrabil največjo tehnično inovacijo svojega časa, tisk – ali ne bi torej danes z enako vnemo prav on segel po sedanji veliki inovaciji, po digitalni komunikaciji. Vse s ciljem, da bi bila (Trubarjeva) dela dostopnejša širšemu krogu bralcev, kakor so bila doslej v (pre)dragih izdajah ...

In spet – nazadnje, a nenazadnje: iskrena zahvala vsem, ki so z (neplačanim) avtorskim ali denarnim prispevkom (kot donatorji, sponzorji, naročniki) omogočili izid letnika 2011 naše revije.

Marko Kerševan